

SZEBÉNYI ANITA

A pécsi térség társadalmi-gazdasági vizsgálata, különös tekintettel a szuburbanizációra *

Bevezetés

A rendszerváltást követően Magyarországon a városfejlődés új szakasza kezdődött meg, és nagyvárosaink többsége a szuburbanizációs fázisba lépett. Napjainkban a szuburbanizáció vált az ország leglátványosabb térfolyamatává, aminek legszembetűnőbb következménye, hogy megváltozott a városi térségek arculata, hiszen az ország nagyvárosai körül egyre több településen épülnek új házak, nyílnak új utcák. A kiköltözések következtében – a központi települések népességszámának csökkenésével párhuzamosan – az elővárosi lakosság gyarapodása figyelhető meg (Timár – Váradi 2000, Timár 1999).

Mivel az elmúlt évtizedben országunk egyre nagyobb területét érinti a folyamat, és már a különböző negatív és pozitív következményei is megtapasztalhatók, az utóbbi időben jelentősen megnőtt a nagyvárosi térségekben megfigyelhető jelenségekkel foglalkozó hazai kutatások, publikációk száma. Többségük a fővárosi agglomerációt vizsgálja (például Daróczy 1999, Dövényi – Kovács 1999, Izsák 1999, Váradi 1999), hiszen itt bontakozott ki a legteljesebb mértékben és elsőként a folyamat, azonban gyarapszik a vidéki (nem budapesti) térséggel kapcsolatos elemzések száma is. Az egy-egy városkörnyékkel foglalkozó vizsgálatok (Bajmócy 1999, 2000, Hardi 2002, Jankó 2004, Kocsis 2006) mellett nagyobb térségekre (egész ország, Alföld, Északnyugat-Dunántúl) vonatkozóan is készültek kutatások (Bajmócy 2003, 2006, Kocsis 1997, Timár 1993, Timár – Váradi 2000). Ezenkívül más szempontok – például gazdasági, közlekedési, szociológiai – alapján is íródtak tanulmányok a témában (Barta 1999, Hardi – Nárai 2005, Kocsis 2000, Koós 2004, Molnár 2002), illetve a folyamat általános kérdéseiről is készültek elméleti megközelítésű összefoglalók (Timár 1999, 2006, Kovács 2001, Bajmócy 2002). A kutatások többsége a szuburbanizáció létét, okát, különböző összefüggéseit, a kiköltöző népesség összetételét, újabb tendenciákat, következményeket tárja fel.

Mivel a szuburbanizáció fogalmát a hazai szakirodalom sem használja teljesen egységesen, így szükségesnek tartom meghatározni, hogy én mit értek a folyamaton: „A szuburbanizáció a városi népesség és tevékenységek dekoncentrációja, amely átfogó részét képezi az urbanizációs folyamatnak. Dekoncentráció abban az értelemben, hogy a népesség, a termelő és nem termelő tevékenységek egy része, a tőke, a beruházások a városi központok helyett inkább a környéki településekre koncentrálódnak. Ugyanakkor dekoncentráció abban az értelemben is, hogy a népesség és/vagy tevékenységeinek (termelés, szolgáltatások igénybe vétele, rekreációs tevékenység) egy része ténylegesen ki is

* A tanulmányt a Kovács Tibor-pályázat bírálóbizottsága publikálásra ajánlotta.

települ a városból annak közvetlen környékére” (Timár 1999 alapján Bajmócy 2006, 113. old.).

Szuburbanizáció a pécsi térségben

Az elmúlt 10–15 évben – a hazai nagyvárosok többségéhez hasonlóan – Pécs is a városfejlődés második szakaszába lépett, amelyben megfigyelhetjük a szuburbanizációval kapcsolatos jelenségeket. A folyamat lényege, következménye, hogy a nagyvárosi lakosság egy része különböző okok miatt elhagyja korábbi lakhelyét, és a környékbeli településekre költözik. A szuburbanizáció fejlődésével, előrehaladtával a lakosság kiköltözését az ipar, illetve a különböző szolgáltatások kitelepülése követi, mely jelenség elsősorban a fővárosi agglomerációban figyelhető meg, tehát a pécsi térséggel kapcsolatban csak lakóhelyi szuburbanizációról beszélhetünk.

Kérdés, hogy a rendszerváltást követően a pécsi agglomerációban megindult szuburbanizáció mely településeket érinti, és milyen tendenciákat mutat az új évezred első éveiben a statisztikai adatok alapján? Erre próbáltam választ adni egy 2006 nyarán végzett kutatással, amelynek eredményét a jelen tanulmányban foglaltam össze. A tanulmány első felében 74 olyan települést vizsgáltam meg, melyről feltételezhető, hogy érintett a szuburbanizáció által, hiszen maximum 20–25 km-re található a nagyvárostól, tehát innen a napi ingázás – mely sok esetben következménye a kiköltözésnek – még kényelmesen megoldható. A településeket olyan demográfiai mutatók (vándorlási különbözet, népességszám-változás) segítségével elemeztem, melyek a leginkább utalnak a folyamat megindulására. Ezt követően, miután kaptam egy szűkebb településcsoportot, már csak a KSH alapján jelenleg a pécsi agglomerációhoz sorolt 21 települést vizsgáltam egyéb társadalmi-gazdasági mutatók (például ingázás, személygépkocsi-állomány) segítségével, melyek szintén jelezhetik a városfejlődés új szakaszát. Igyekeztem a folyamatról a lehető legaktuálisabb képet kapni, így az adatok 1995–2005, illetve 1990–2001 közötti időszakra vonatkoznak.

A városfejlődés új körülményei

A rendszerváltás után alapvetően megváltoztak a városfejlődés feltételei, új hatóanyagok befolyásolják az urbanizációt. A kialakult helyzethez a gazdaság átalakulása – a tulajdonviszonyok megváltozása, a külföldi tőkebeáramlás stb. – jelentős mértékben járult hozzá. A városok kiváltságos helyzete megszűnt, az állami beavatkozás mértéke a településhálózat alakítására, befolyásolására jelentősen csökkent. Az urbanizáció folyamatának meghatározó tényezőjévé vált a piac, illetve a települések versenye (Köszegfalvi 1997).

Az új körülmények Pécs városát is nehéz helyzetbe hozták. A keleti piacok beszűkülése és az ekkorra már túlnyomórészt elavult technikát alkalmazó, veszteséges termelés miatt a bányák nagy részét bezárták, jelentős létszámleépítéseket hajtottak végre. A termelés visszaesése, a munkahelyek bezárása miatt ugrásszerűen megnőtt a munkanélküliség. Számos, a bányászatra épülő, ahhoz kapcsolódó ipari üzemet megszüntettek vagy átalakítottak. A gazdaságban nagymértékű szerkezetváltás kezdődött, és tart ma is. A munkahelyek bezárása miatt megélné vált az elköltözés a városból, aminek következté-

ben a kilencvenes évek közepétől csökkenni kezdett a település lakossága. A migráció iránya megváltozott, ennek következtében megszűnt az a bevándorlás, amelynek szinte kizárólagos szerepe volt abban, hogy Pécs lakossága a modern urbanizáció megindulását követő másfél évszázadban körülbelül a nyolcszorosára nőtt.

2001-ben a baranyai megyeszékhely lakónépességszáma már csak 162 498 fő volt, ami az 1990-es adathoz képest 7541 fős (4%-os) csökkenést jelent. Ehhez a vándorlási veszteség mellett a természetes fogyás is hozzájárult (KSH 2003). 2004 végére már 8%-ot (13 472 főt) tett ki a népességfogyás 1990-hez képest (KSH 2004).

Demográfiai folyamatok Pécssett és környékén – a szuburbanizáció kiteljesedése

Baranya megye egészét vizsgálva az 1940-es évek óta a növekvő népességű települések száma fokozatosan csökkent. Míg 1949–60 között a megye községeinek 27,2%-ában nőtt a népesség, az 1980-as évekre ez az arány 8,7%-ra csökkent. Ezzel párhuzamosan Pécs népessége jelentősen nőtt. Ehhez képest az 1990-es évek közepén a már említett okok miatt jelentős változás történt. Megindult Pécs népességének csökkenése, ezzel egyidejűleg a falvak 38%-ának (109-nek) újra növekszik a népessége. Ez a tény természetesen önmagában nem bizonyítja a szuburbanizáció létét Pécs körül, de feltétlenül rámutat a változásokra (Bajmócy 1999).

A pécsi agglomeráción belül a központ és a környező települések népmozgalmi adatai igen eltérő képet mutatnak. A megyeszékhelyen 1990–2001 között 1000 lakosra évente átlagosan 2,6 fős természetes fogyás, illetve 1,5 fős vándorlási veszteség jutott. A negatív tendencia folytatódott 2002-ben is, ekkor ezer lakosonként már 3,2 fő volt a születések és halálozások egyenlege, a migráció pedig 2 fővel csökkentette a népességszámot. Ezzel párhuzamosan a vonzott településekre 1990–2001 között a pécsihez hasonló mértékű természetes fogyás (2,8 fő) volt jellemző, azonban ezer lakosonként évente átlagosan 21,3 fős (2002-ben 33,7 fős) vándorlási többletet könyvelhettek el (KSH 2003).

A Péccsel kapcsolatos szuburbanizáció vizsgálatokor elsőként azoknak a településeknek az adatait tekintetem át, amelyek a megyeszékhelytől közúton maximum 20–25 km-re találhatók. Így első körben a központon kívül 73 település képezte a vizsgálat alapját, melyek közül 41-et 2003 előtt sorolt a KSH a pécsi agglomerációhoz¹, 20-at pedig jelenleg is odasorol.

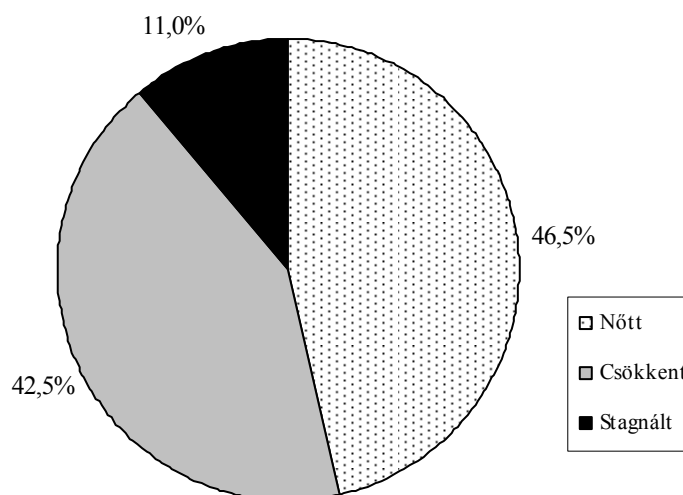
Céлом a vizsgálattal elsősorban az, hogy az ezredforduló időszakára vonatkozóan képet kapjak a szuburbanizációról, illetve a hozzá kapcsolódó, arra utaló társadalmi és gazdasági jellemzőkről. Először azt akartam megtudni, hogy mely települések érintettek a folyamat által. Ehhez át kell tekinteni a tényleges és természetes szaporodást, valamint a vándorlási különbözetet, hiszen valamennyi szuburbanizáció-definíció velejárója a népesség számának megváltozása (Timár 1999).

A *tényleges szaporodás, népességváltozás* vizsgálata az 1995–2005 közötti időszakot öleli fel. A tíz év során a 73 település közül 31-nek csökkent, 8-nak stagnált, 34-nek nőtt a népessége (1. ábra).

¹ A KSH 2003-ig az agglomerációt külső és belső gyűrűre osztotta, amelyekbe a központtal együtt összesen 62 települést soroltak. 2003-ban – miután felülvizsgálták az agglomerációs besorolást, a településközi kapcsolatokat – a kettős gyűrűt megszüntették, így jelenleg a központtal együtt már csak 21 település tartozik az agglomerációhoz (KSH 2003).

1. ábra

A települések népességszámának változása 1995–2005 között

Megjegyzés: KSH alapján saját szerkesztés.

A 34 növekvő népességű település közül 5-nek már az 1970-es években, 3-nak az 1980-as években, 24-nek az 1990-es években, kettőnek pedig 2000 után kezdett emelkedni a népességszáma. A népességnövekedés mértékében is jelentős eltérések mutatkoznak: 10% alatti 14 településen, 10–20% közötti 13 településen, 20–30% közötti 1 településen, 30% feletti 6 településen.

1995–2005 között a legnagyobb arányban Keszű népessége nőtt (123%), jelentős növekedés volt tapasztalható Bogádon (64%) és Cserkúton (57%) is. Ha viszont arra vagyunk kíváncsiak, hogy hol nőtt a népesség a legnagyobb abszolút számban, akkor egyértelműen Kozármisleny adata (1138 fő) a legmagasabb, a második helyezett Keszű (656 fő), a harmadik pedig Nagykozár (401 fő) (1. táblázat). Pécsnek mint az agglomeráció központjának a vizsgált időszakban 5649 fővel, 3,5%-kal csökkent a népessége.

Ha az 1995–2005 közötti adatokat összehasonlítjuk az 1990–2001-re vonatkozó értékekkel, a különbségek tekintetében hasonló eredményeket kapunk, csak a növekedés mértékében tapasztalunk változást. 1990–2001 között a legnagyobb arányban szintén Keszű népessége nőtt, de „csak” 57,9%-kal (123%-kal szemben), Cserkúté 48%-kal (57%-kal szemben), Bogádé pedig 27,6%-kal (64%-kal szemben). Ha a népesség számát abszolút értékben vesszük figyelembe, akkor is jelentős különbséget figyelhetünk meg néhány településen. Keszű népessége 1990–2001 között 283 fővel gyarapodott (1995–2005 között 656 fővel), Bogádé 155 fővel (361 fővel szemben), Pellérdén pedig 256 fős növekedés tapasztalható (377 fővel szemben). Ebből arra lehet következtetni, hogy a Péccsel határos települések többségénél az elmúlt 3–4 évben felerősödött a folyamat, a tényleges népességnövekedés az 1990–2001 közöttihez képest nagyobb arányú és számú (Szabó 2006).

1. táblázat

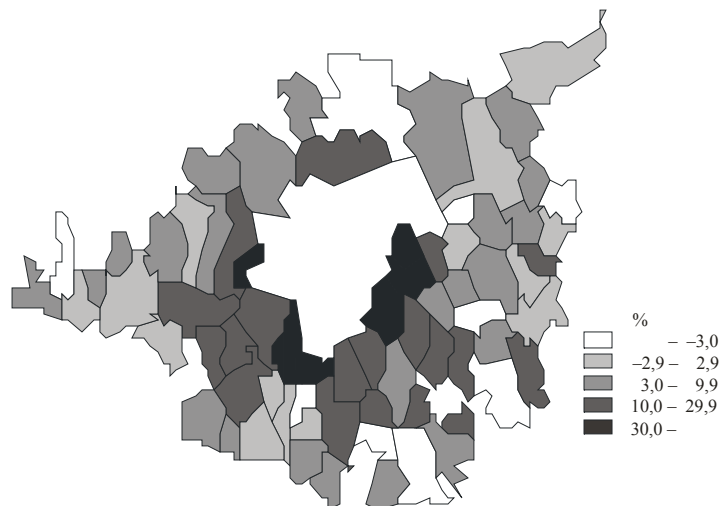
*A legjelentősebb népességnövekedést mutató Pécs környéki települések,
1995–2005*

Település	Népességszám-változás,%	Népességszám-változás, fő	Év eleji lakónépesség, 2005
Keszű	123,3	656	1188
Bogád	63,8	361	926
Cserkút	56,9	177	488
Gyód	40,7	184	635
Nagykozár	37,0	401	1484
Kozármisleny	30,4	1138	4878
Pellérd	21,9	377	2095
Bakonya	17,2	58	394
Aranyosgadány	16,3	52	370
Szemely	15,5	62	461

Az 1995–2005² közötti időszakra vonatkozó *vándorlási különbségeket* a településekről közzétett éves adatokból számoltam ki, majd az ezzel kapcsolatos elemzéseket is elvégeztem. A 73 településből 57-nek volt pozitív a vándorlási különbsége, 3 településen a be- és kivándorlás megegyezett, tehát a tényleges változásban a vándorlásnak nem volt szerepe, 13 településen pedig negatív volt a mutató, így vándorlási veszteségről beszélhetünk (2. ábra). Az 57 település vándorlási nyeresége az 1995-ös népességszámhoz viszonyítva a következőképpen alakult: 10% alatti 31 településen, 10–20% közötti 14 településen, 20–30% közötti 5 településen, 30–40% közötti 3 településen, 40% feletti 4 településen. A vizsgált évtizedben a migrációs nyereség Keszűben volt a legnagyobb arányú (120%), a második legmagasabb Bogádon volt (67%), majd Cserkút következik (66%).

2. ábra

A 73 Pécs környéki település vándorlási egyenlege, 1995–2005

2 A 2005-ös adat az év elejére értendő.

Ha azt szeretnénk megtudni, hogy ténylegesen hova költöztek a legtöbben, vagyis a vándorlási különbözet abszolút értékben hol a legmagasabb, akkor ismét Kozármisleny kerül az első helyre (1209 fő), majd Keszü (640 fő), Görcsöny (422 fő), Nagykozár (395 fő) következik (2. táblázat). A települések közül többen is megfigyelhető, hogy az 1995–2005 közötti vándorlási különbözetek nagyobb részét leginkább az utolsó évek adják, így itt az odaköltözések száma növekvő tendenciát mutat. Ilyet tapasztalhatunk például Kozármislenynél, ahol az évtized alatt a migrációs nyereség 1209 fő volt, amelynek 54%-a a 2002–2004-es évekből származik. Nagykozár (395 fő és 48%), Keszü (640 fő és 45%), valamint Pellérd (385 fő, 45%) esetében is hasonló az arány, bár ez jóval kevesebb főt jelent.

Pécsett 1995–2005 között 6467 fővel csökkent a népesség az elvándorlás miatt. A vándorlási veszteség évről évre változó (300–950 fő közötti) képet mutat, tehát nem tapasztalható egyértelmű növekvő vagy csökkenő tendencia (például 1995-ben –618 fő, 2001-ben –934 fő, 2004-ben –578 fő).

2. táblázat

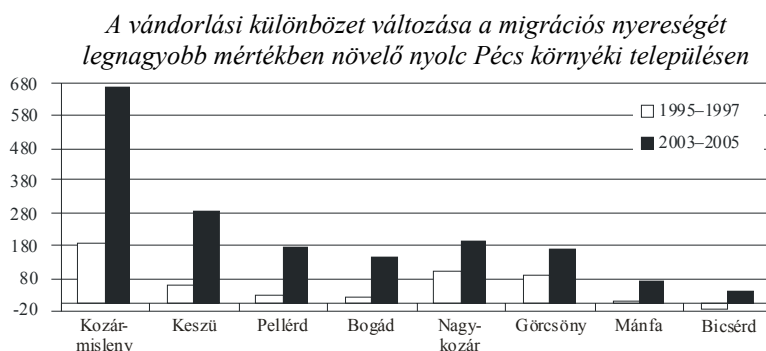
*Abszolút értékben a legjelentősebb vándorlási különbözettel rendelkező
Pécs környéki települések, 1995–2005*

Településnév	Vándorlási nyereség, fő	Lakónépesség, fő (2005)
Kozármisleny	1209	4878
Keszü	640	1188
Görcsöny	422	1752
Nagykozár	395	1484
Pellérd	385	2095
Bogád	379	926
Szederkény	331	1848
Pogány	286	1100
Gyód	218	635
Hosszúhetény	210	3402

Az 1995–2005 közötti, *természetes szaporodásra* vonatkozó adatokra is kíváncsi voltam, bár feltételeztem, hogy szinte mindenhol természetes fogyás tapasztalható. A 73 Pécs környéki település közül csak 8-ban (Aranyosgyárdány, Birján, Garé, Cserdi, Keszü, Kozármisleny, Martonfa, Szentlőrinc) kaptam pozitív eredményt. Aranyosgyárdány, Birján, Cserdi, Kozármisleny, Garé, Keszü esetében kisebb-nagyobb mértékben a vándorlási különbözet és a tényleges népességváltozás is pozitív volt, viszont Martonfa és Szentlőrinc mindkét tényező tekintetében negatívumot mutatott. A nyolc település közül a tíz év alatt – az 1995-ös népességszámához képest – a természetes szaporodás mértéke Garé (4,4%), Cserdi (3,7%) és Keszü (4,1%) esetében volt a legjelentősebb, azonban a Szentlőrinc, Martonfára és Aranyosgyárdányra vonatkozó mutatók az 1%-ot sem érik el. A természetes fogyást mutató 65 település közül a legjelentősebb csökkenés Görcsönyben (21%), Pécsdevecseren (15%), Szederkényben (15%) és Kisherenden (12,5%) tapasztalható. Abszolút számokban mérve azonban már némileg más képet kapunk, hiszen Görcsöny 21%-a 363 fős, Pécsdevecser 15%-a 15 fős, Szederkény 15%-a pedig 270 fős fogyást jelent, ezzel szemben például Pécsvárad 162 fős, Komló 936 fős vagy Mecseknádasd 136 fős negatívuma „mindössze” 3–7%-os változásnak felel meg.

A tényleges szaporodás 1990–2001 és 1995–2005 közötti adatainak összehasonlításakor megállapítható volt, hogy több Pécs környéki településen a népesség növekedése az utóbbi években fokozódott. Ezt a jelenséget próbáltam igazolni egy másik elemzéssel is, amely az 1995–1997, illetve 2003–2005 közötti vándorlási különbségeket hasonlítja össze (3. ábra). Azokon a településeken (számuk 35) vettem össze e két időszak vándorlási nyereségét, ahol a tényleges népességnövekedés és vándorlási különbség is pozitív volt 1995–2005 között, tehát a növekedés biztos, hogy a vándorlási nyereségnek (is) köszönhető. Ennek megfelelően például Bicsérdre 1995–1997 között 15 fős vándorlási veszteség volt jellemző, 2003–2005 között pedig már 39 fős nyereség mutatkozott. Pellérden 1995–1997 között 23 fővel, 2003–2005 között már 174 fővel nőtt a népesség a vándorlásnak köszönhetően. Kozármislenynél pedig az 1990-es évtized közepén megfigyelhető 184 fős nyereséghez képest 2003–2005 között már 664 fős bevándorlás volt tapasztalható.

3. ábra

Megjegyzés: KSH alapján saját szerkesztés.

A 35 település közül 18-nál azonban a migrációs különbség az 1990-es évtized közepén magasabb volt, mint 2003–2005 között. Tehát nem mondhatjuk ki egyértelműen, hogy valamennyi növekvő népességű és pozitív vándorlási különbséggel rendelkező településen jobban növekszik a népesség, illetve nagyobb a vándorlási különbség napjainkban, mint 8–10 évvel korábban. Erre példaként szolgálhat Gyód (1995–1997 között 66, 2003–2005 között 37), Pogány (114 majd 86) vagy Berkesd (42 majd –11) migrációs mutatóinak alakulása. Ez a vizsgálat azonban rávilágít arra, hogy a nagyvároshoz legközelebb fekvő településekre irányuló költözések mértéke – néhány kivételtől eltekintve – többnyire emelkedett az utóbbi években, míg a távolabbiaké csökkent (de még mindig pozitív volt), vagy stagnált.

Az előzőekben bemutatott gondolatmenet szerint a szuburbanizáció léte nem kérdőjelezhető meg a pécsi agglomerációban, és a korábban mások által közölt publikációk is ezt igazolják. Mivel célom többek között az, hogy meghatározzam, mely településeket érinti konkrétan a folyamat, a vándorlási különbséget és a népességszám-változást együtt is megvizsgáltam. Csoportokba soroltam azokat a településeket, ahol legalább a vándorlási különbség vagy a népességszám-változás – esetleg mindkettő – pozitív volt, ezenkívül a természetes szaporodást is figyelembe vettem, melynek a szuburbanizáció szempontjából közvetlenül nincs szerepe, de a népesedési folyamatokra hatással van.

Ennek megfelelően három csoportot különítettem el.

1. csoport: a vándorlási különbözet pozitív, a tényleges népességváltozás pozitív, természetes szaporodás pozitív (6 település);
2. csoport: a vándorlási különbözet pozitív, a tényleges népességváltozás pozitív, természetes szaporodás negatív (vagy stagnál) (29 település);
3. csoport: a vándorlási különbözet pozitív, a tényleges népességváltozás negatív, a természetes szaporodás negatív (22 település).

Mind a 73 települést figyelembe véve a következő egyéb csoportok lehetségesek:

4. csoport: a vándorlási különbözet negatív (vagy stagnál), a tényleges népességváltozás negatív, a természetes szaporodás negatív (13 település);
5. csoport: a vándorlási különbözet negatív, a tényleges népességváltozás negatív, a természetes szaporodás pozitív (2 település).

A felvázolt típusok „mögé” nézve néhány érdekes helyzet is kirajzolódik, ami elsősorban a nagyságrendek miatt figyelemre méltó. Például Görcsöynél³ az évtized során csak 11 fővel nőtt a népesség száma, annak ellenére, hogy vándorlási nyeresége 422 fő volt. Ez az 1995-ös népesség 24%-a, tehát népességének száma ennyivel magasabb lett volna 2005-re, ha nem természetes fogyás, hanem stagnálás vagy szaporodás jellemezné. Ezért hiába költöznek oda viszonylag nagy számban, a lakossága mégis csökken. Hasonló a helyzet Pécsudvardon (csak 67 fővel nőtt a népesség száma, de a vándorlási különbözet 137 fő) és Mánfán is (77 fővel nőtt a népesség száma, a vándorlási különbözet 127 fő). Ezáltal igazolódott, hogy önmagában a növekvő népességszám nem elegendő ahhoz, hogy a szuburbanizáció által érintett településeket meghatározzam.

Az agglomerációs központnak és környékének vizsgálata egyértelműen mutatja a Pécs környéki települések népességének növekedését, ami elsősorban a vándorlási nyereségnek köszönhető. Az is szembetűnő, hogy néhány települést erőteljesebben, míg másokat kevésbé érint a bevándorlásnak köszönhető népességnövekedés. Megfigyelhetjük, hogy többnyire azoknak a településeknek a népességnövekedése, vándorlási nyeresége a legnagyobb arányú, illetve számú, amelyek Pécshez a legközelebb találhatók, ilyenek például Kozármisleny, Keszü, Cserkút, Nagykozár, Pellérd, Bogád. Viszont van néhány község (Martonfa, Regenye) a megyeszékhely közvetlen szomszédságában, ahol elvándorlás és tényleges népességcsökkenés vagy stagnálás tapasztalható.

A szuburbanizáció vizsgálata egyéb mutatók segítségével a KSH által a pécsi agglomerációhoz sorolt 21 településen

A szuburbanizáció nagyságrendje, tendenciája a demográfiai elemzésekből sejthető, azonban a dinamizált terület még mindig nem határozható meg egyértelműen, ezért egyéb – a szuburbanizáció szempontjából feltehetően fontos – tényezőket is megvizsgáltam. Ez azonban már csak azokra a községekre vonatkozik, amelyek a korábbi elemzések alapján a legkedvezőbb értékekkel rendelkeznek, így már csak a KSH által jelenleg az agglomerációba sorolt, jóval szűkebb településkört tekintem meg a továbbiakban. A pécsi agglomerációhoz 2003 óta a központ szerepét betöltő baranyai megyeszékhelyen kívül 20

³ Feltételezem, hogy a beköltözések, illetve a természetes fogyás viszonylag magas értéke a településen működő idősök otthonának (is) köszönhető.

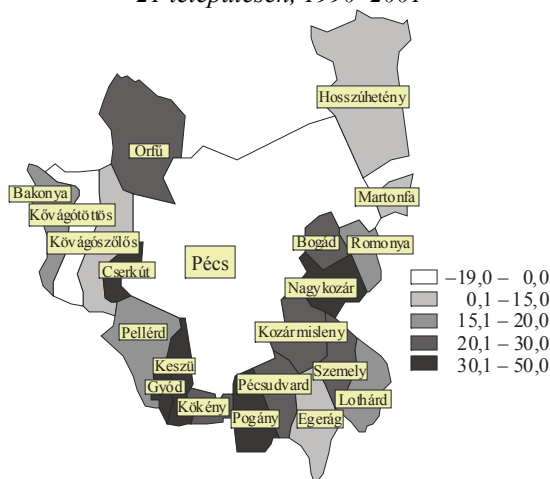
település tartozik, melyek 6 kivételével (Bakonya, Kővágótöttös, Gyód, Egerág, Szemely és Lothárd) közvetlenül határosak a nagyvárossal. Azért is tűnt célszerűnek ezt a településcsoportot választani, mert erről a KSH 2003-ban statisztikai kiadványt készített, azonban az agglomerációhoz nem sorolt községekről ehhez hasonló részletességű és sokrétű információ, értékelés nem állt rendelkezésemre. Sajnos (mivel a statisztikai hivatal nem sorolta az agglomerációhoz) az elemzésből kimaradt például Görcsöny és Mánfa, melyek a vándorlási nyereségük alapján minden bizonnyal szuburbániának tekinthetők.

Ahhoz, hogy eldöntsem, mely községek érintettek a szuburbanizáció által, egyéb, nem demográfiai mutatókat is használok, melyek alkalmasságát korábban megjelent tanulmányok is megerősítik. A vándorlási egyenleghez hasonlóan célszerű lehet a *lakásállomány* növekedését megnézni, de a *gépkocsik számának* és a *vállalkozásszám* változásának vagy a *jövedelmi viszonyoknak* a használhatósága kevésbé egyértelmű. Ezenkívül más jellemzőket is bemutatok, melyek alapján még részletesebb képet kaphatunk a térségről, ezzel együtt a kiköltözések következményeiről, melyek elsősorban a gazdasági sajátosságokban követhetők nyomon. A vizsgálatot többnyire a 2001-es népszámlálás eredményei, illetve 2002-es és 2003-mas adatok alapján végzem, néhány demográfiai, illetve gazdasági és infrastrukturális mutató alapján, melyek közül több jelezheti a szuburbanizációt, de kapcsolata a folyamattal nem egyértelmű.

1990–2001-re vonatkozóan a 20 Pécs környéki község népesedési helyzete kedvezőbb volt a megye átlagánál, csak Kővágótöttösön csökkent, Martonfán pedig nem változott a népességszám. Az agglomeráción belül a központnak és vonzáskörzetének *vándorlási különbözetre* vonatkozó adatai lényegesen eltérnek egymástól. 1990–2001 között Pécssett ezer lakosra 1,5 fős vándorlási veszteség jutott, míg környékén ezer lakosonként átlagosan 21,3 fős (2002-ben 33,7 fős) vándorlási többlet jelentkezett (4. ábra). A 2005-ös értéket figyelembe véve például Keszű ezer lakosra jutó vándorlási különbözete 71 fő, Bogádé 27, Cserkúté 65, Kozármislenyé pedig 67 fő volt.

4. ábra

1000 lakosra jutó vándorlási egyenleg a pécsi agglomerációba sorolt 21 településen, 1990–2001

Forrás: KSH.

Az agglomeráció népességének száma a 2001-es népszámlálás idején 182 873 fő volt, ezen belül a *foglalkoztatottak aránya* 37,3% (68 217 fő), a *regisztrált munkanélkülieké* 3,3% (6034 fő) volt. Ha csak a Pécs környéki 20 települést vesszük figyelembe, a foglalkoztatottak száma itt összesen 7269 fő, és átlagosan 4,1%-os a munkanélküliség. A megyei átlaghoz (7,2%) viszonyított igen előnyös adat elsősorban a nagyváros közelségének köszönhető, mivel itt a környékben élők is számos munkalehetőséget találnak. A kedvező átlagos munkanélküliségi mutató mellett az egyes községekben jelentős eltérések mutatkoznak. A regisztrált munkanélküliek aránya Kővágótöttösön a legmagasabb, 13,7%, ezen belül a tartósan munka nélkül lévők 67,9%, és itt a legjelentősebb a munkanélküliek közül azoknak az aránya, akik a 8 osztályt sem fejezték be. Jelentősebb munkanélküliség mutatkozott a Pécs környéki települések közül Bakonya, Kővágószőlős és Lothárd esetében is. Kozármislenyben kapjuk a legalacsonyabb adatot, itt 2,3% a munkanélküliek aránya, de Pellérd, Keszü és Nagykozár helyzete is igen kedvező (3% alatti). A 20 településből 11-ben felsőfokú végzettséggel rendelkező munkanélküli nem található, viszont Kozármislenyben a munkanélküliek 10,4%-a felsőfokú iskolát végzett.

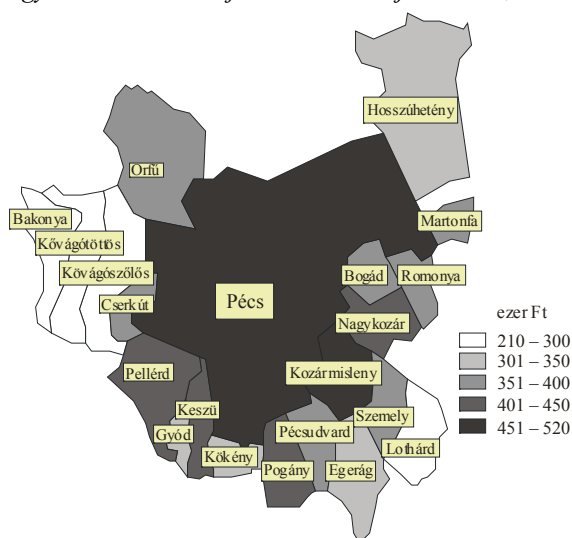
Egy térség helyzetéről igazán akkor kapunk reális képet, ha megnézzük, hogy a regisztrált munkanélkülieken belül a tartósan (legalább 180 napja) munka nélkül lévők aránya mekkora. Az agglomerációban ez az érték 37%, a megye egészében azonban az állástalanok fele nem talált már hosszabb ideje munkát. Az agglomerációban Győd és Keszü helyzete a legkedvezőbb, ezenkívül Pellérden, Kővágószőlősön, Kozármislenyben és Martonfán alacsony a régebb óta munka nélkül lévők hányada.

Az agglomerációban a *foglalkoztatottság összevont ágazati szerkezetére* jellemző a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás csekély (2%) és a szolgáltatás szektor túlnyomó (70%) szerepe, az ipar 28%-ot képvisel. Természetesen Pécs meghatározó, vezető szerepet tölt be a kedvező mutatók alakulásában, de több Pécs környéki település foglalkoztatási mutatója is kedvező munkaerő-piaci pozícióra utal, például Kozármislenyben a foglalkoztatottak 65%-a, Orfűn 67%-a, Pogányban 65%-a, Pellérden 63%-a dolgozott szolgáltatási jellegű ágazatokban. Ugyanezek a településeken a mezőgazdaságban dolgozók aránya 0,6–11,0% közötti, az iparban foglalkoztatottaké pedig 23–37% között alakult. Kővágótöttösre jellemzők a legkedvezőtlenebb adatok, a szolgáltatás aránya 42%, az iparé 46%, a mezőgazdaságé pedig 12%. Ha a Pécsre vonatkozó mutatókat nem vesszük figyelembe, a következőképpen alakulnak az agglomeráció foglalkoztatási arányszámai: mezőgazdaság 5%, ipar 36%, szolgáltatás 59%.

Az agglomeráció lakosainak *adóköteles belföldi jövedelme* alapján az ott élők élet-színvonaláról kaphatunk közvetetten képet, mely abban az esetben utal a szuburbanizációra, ha elfogadjuk, hogy csak egy meghatározott anyagi helyzettel rendelkező társadalmi réteget érint a folyamat. 2002-ben a mutató nagysága meghaladta a 82 milliárd forintot, és ez a megyei értéknek megközelítőleg a felét jelenti, melyből Pécs részesedése a meghatározó. Az agglomeráció lakosságának 45%-a tartozott az adófizetők közé, egy állandó lakosra 500 ezer forint adóköteles belföldi jövedelem jutott, ettől a megyei átlag 21%-kal maradt el. Az agglomerációs gyűrű települései közül Kozármisleny rendelkezik a legjobb mutatókkal, aminek egyik oka az, hogy a nagyvárosból elköltözők és egyben pécsi munkahellyel rendelkezők szívesen választják lakóhelyül. Hasonló oka lehet Pogány, Keszü és Pellérd viszonylag magas mutatóinak, ezzel szemben az Orfűn élők bevételeit az idegenforgalmi bevételek gyarapítják (5. ábra).

5. ábra

Egy állandó lakosra jutó adóköteles jövedelem, 2002

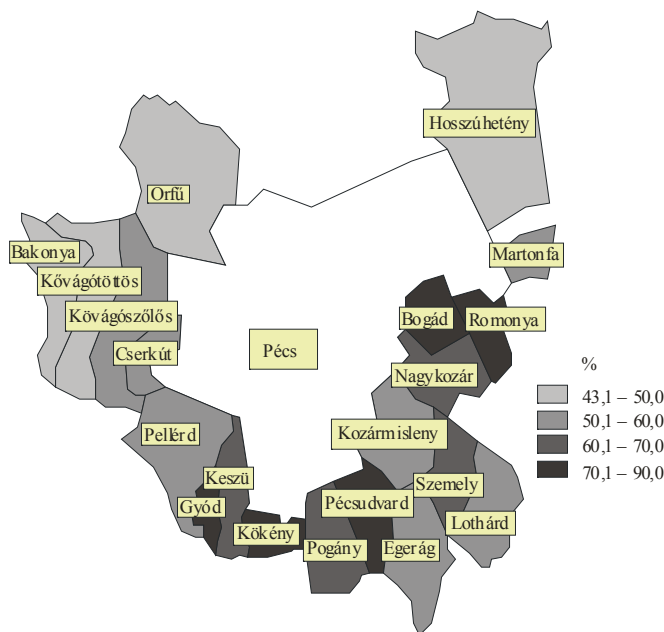
Forrás: KSH.

Egy település vagy térség gazdasági és foglalkoztatási helyzete és a jövedelmi viszonyok szorosan összefüggnek a *vállalkozások* működésével. A pécsi településcsoportban 2002 végén 19,5 ezer vállalkozás működött, számuk 1996–2002 között 21%-kal gyarapodott, ugyanakkor csak a vonzott településeket véve figyelembe 44%-os volt a gyarapodás. A vállalkozásszám-növekedés több településen (például Bogádon, Cserkúton, Keszűn) elsősorban a népességyarapodással lehet összefüggésben, és a megnövekedett vállalkozási hajlandósággal (például Kozármislenyben, Kökényben, Pellérden), esetleg kényszerrel. A vállalkozások koncentrációja az előbbiekből következően nagy, a térségközpont részesedése számottevő, hiszen az egyéni és társas vállalkozások valamivel több mint 90%-a itt található.

A pécsi agglomerációban a 2001. évi népszámlálás időpontjában a 68 217 foglalkoztatottból 9898-an *ingáztak* naponta a lakóhely és munkahely között. Ebből 4608 fő a megyeszékhelyről járt el (a foglalkoztatottak 8%-a), 5290 fő (a foglalkoztatottak 72%-a) pedig a környékbeli 20 településről összesen. Pécsnek a foglalkoztatásban betöltött vezető szerepe különösen igaz a város közvetlen szomszédságában fekvő településekre. Az agglomeráció falvaiból ingázók 82%-a járt 2001-ben a megyeszékhelyre dolgozni, az arány Gyód és Romonya esetében a legjelentősebb (mindkettőben körülbelül 95%-os), de sokan járnak be Bogádról, Keszűből, Kozármislenyből, Pogányból és Szemelyről (arányuk mindenhol meghaladja a 85%-ot). További öt településen 80% feletti volt a mutató, a fennmaradó településeken az arány 55–77% között alakult. Ezeknél a falvaknál viszonylag alacsony a megyeszékhely vonzása, például Hosszúhetény esetén Komló közelsége és jó megközelíthetősége az, ami jelentősebb arányban vonzza a munkavállalókat, Kozármislenybe Egerágról, Kövágószőlősre Bakonyáról, Cserdiből és Kövágótötösről, Pécsváradra Martonfáról járnak nagyobb arányban dolgozni az ott lakók (6. ábra).

6. ábra

A központba eljárók a foglalkoztatottak százalékában, 2001. január 1.

Forrás: KSH.

A Pécs környéki településeken dolgozóknak (helyieknek és bejáróknak) az ott lakó foglalkoztatottakhoz viszonyított aránya jól mutatja a települések munkaerő-felvevő képességét. Ez a mutató Kövágószőlős esetében a legmagasabb, 127%. Ennek oka elsősorban az, hogy a leépített uránbányászat számos megüresedett építménye kisebb átalakítással különböző vállalászási formáknak adott helyet. A kiugró mutató abszolút értékben 500 dolgozót jelent, ami eltörpül Pécs befogadóképessége mellett. Pécssett az arány „csak” 117%-os volt, ami azt jelenti, hogy 70 000 embernek kínál munkalehetőséget a megyeszékhely.

A pécsi agglomeráció közlekedésében a közúthálózatnak van kiemelt szerepe. Vasúti megközelíthetősége a térségközpont mellett Pécsudvardnak, Hosszúheténynek és Cserkútnak van, az utóbbi kettő esetében a vasútállomás távol helyezkedik el a település központjától, így a vonatközlekedés napi utazási lehetőséget csupán Pécsudvard lakosságának jelent. A Pécs környéki települések közül jó néhány a 6-os, az 57-es, illetve az 58-as számú főútvonalak közelében helyezkedik el, viszonylag rövid bekötőúttal. A kis távolság miatt személygépkocsi-használattal a térségközponttal való kapcsolattartás egyik vonzott település számára sem jelent sok időt, feltéve, hogy az utak nem zsúfoltak. Mivel a 6-os főút áthalad a városközponton, jócskán lassítja a városon belüli közlekedést, így gyakran rövidebb időt vesz igénybe a környező településekről eljutni a városhatárig, mint Pécsen belül a szükséges célpontig.

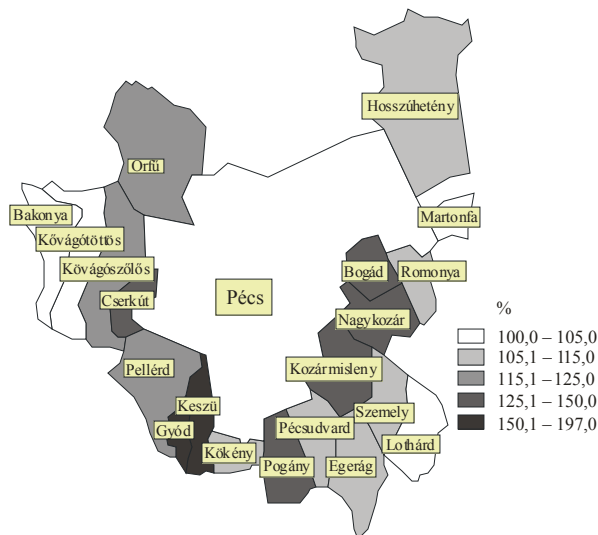
Az agglomeráció településeinek többségéről elmondható, hogy a munka- és iskola-kezdés időpontjáig autóbusszal megoldható az utazás a központ és környéke között, és a hazajutáshoz is általában megfelelő gyakorisággal, elég sokáig közlekednek járatok (a települések többségében). A menetidő hosszát és a járatok gyakoriságát tekintve a legkedvezőbb helyzetben Kozármisleny és Pellérd van, alig rosszabb a helyzet Bogád, Romonya és Hosszúhetény tekintetében (50 perc körüli a járatok átlagos követési ideje). A települések mintegy felénél jellemző az egy-két órás átlagos követési idő (napi 10–15 járatpár), de vannak ennél kedvezőtlenebb helyzetben lévők is. Közülük Martonfa helyzete a legrosszabb, itt közlekednek legritkábban autóbuszok, hétköznapokon mindössze három járatpár tér be, hétvégén pedig egy sem. A betérő járatok száma viszonylag ritka Cserkút, Kővágótöttös és Lothárd esetében is.

A napi utazásban a tömegközlekedés mellett jelentős szerepet töltenek be a személygépkocsik. Ez a vizsgált települégyüttesre fokozottan igaz, a *személygépkocsi-ellátottság* ugyanis itt lényegesen jobb a megye más térségeihez képest, ami a Pécs környéki települések magasabb népsűrűségével, alacsonyabb munkanélküliségével, jobb jövedelmi helyzetével függ össze. A pécsi agglomerációban 2002-ben 1000 lakosra átlagosan 282 személygépkocsi jutott (a megyei átlag 249), ezen belül a központban 284, a vonzott településeken átlagosan 265 volt a mutató értéke. A vonzáskörzethez tartozó települések közül Cserkúton, Kozármislenyben, Orfűn és Pogányban a személygépkocsik 1000 lakosra jutó száma több volt 300-nál, Pécsudvardon, Pellérden és Romonyán is meghaladta a 290-et. Csak Egerágon és Szemelyen nem érte el a mutató értéke az agglomeráción kívül eső települések átlagát. 2002-ben a személygépkocsik száma 50 820 volt, ezek 89%-a pécsi tulajdonosú.

A pécsi agglomerációban élőknek 2002 végén mintegy 73 000 lakás nyújtott otthont, melyből a legtöbb (66 000) Pécssett volt megtalálható. Az 1990 óta eltelt időszakban a településcsoport *lakásállománya* közel 7%-kal gyarapodott. A növekedés a központban az átlagosnál mérsékeltebb (5%-os) volt, ez elsősorban azzal függ össze, hogy a lélekszám itt – a környékbeli településekkel ellentétben – jelentősen megfogyatkozott. Másrészt annak is köszönhető, hogy a megyeszékhelyen alig találunk beépíthető, szabad telket (Pap 1996). Ezzel párhuzamosan a lakásállomány Pécs környékén igen számottevően, 25%-kal bővült. E növekedést elsősorban a szuburbanizáció eredményezheti, melyet jól mutat Gyód, Keszü, Kozármisleny és Bogád példája. Itt 1990–2002 között a népességszámhoz hasonlóan a lakásállomány is 1,5–2-szeresére emelkedett. A jelenséget emellett természetesen a nagyvárosi telekhiány is okozhatja, amely azonban feltehetően a szuburbanizációval összefüggő kiköltözés egyik indoka lehet. 2002-ben az agglomerációban összesen 712 új lakás létesült, ebből 502 a központban, 210 pedig a vonzott településeken. Ugyanabban az évben tízezer lakosra összesen 40 új otthon jutott, de Pécs környékén ez az arány jóval magasabb volt. A 20 település közül Keszü, Nagykozár, Bogád és Cserkút érdemel említést, Keszüben mintegy 350, az utóbbi községekben pedig 200–240 új lakás jutott tízezer főre. Ugyanakkor 2002-ben Bakonyán, Kőkényben, Kővágótöttösön és Martonfán egyetlen új lakás sem épült (7. ábra).

7. ábra

A lakásállomány változása a pécsi agglomerációba sorolt 21 településen, 1990–2002

Forrás: KSH.

Összegzés

Azt, hogy pontosan mely települések váltak szuburbivá, illetve, hogy egy folyamat mikortól tekinthető ténylegesen szuburbanizációnak, nehéz eldönteni. A demográfiai mutatók segítségével azonban kirajzolódott, hogy mely települések növelték népességüket – elsősorban az odaköltözéseknek köszönhetően – 1995–2005 között. A migráció és a neki köszönhető népességnövekedés eltérő mértékben érinti a megyeszékhely körüli községeket. A nagyvároshoz közelebb fekvők többségének vándorlási nyeresége jóval magasabb a településgyűrű távolabbi részéhez képest. Úgy tűnik, a szuburbanizáció tendenciája erősödik, bár ez csak a megyeszékhelyhez legközelebb fekvő térségre igaz.

A népesedéssel kapcsolatos mutatók mellett más tényezők közvetve kapcsolódhatnak a szuburbanizációhoz. A lakásállomány változása tűnik a legegértelműbbnek, hiszen több esetben a városból történő kiköltözések új ház építésével járnak együtt. Természetesen a lakások gyarapodása más okból is történhet, például felkapottabb üdülőterületeken. Az ingázás általában következménye a kiköltözéseknek, így jelezheti a szuburbanizációt, de a nagyvárosok és vonzáskörzetük között egyébként is jelentős a napi gyakoriságú, különböző célú utazás. Ehhez szorosan kötődik a (tömeg)közlekedés színvonala és a személygépkocsi-állomány növekedése, hiszen e nélkül jelentős mértékben nem is történik kiköltözés a nagyvárosból, tehát a közlekedés megfelelő minősége jelentős mértékben befolyásolja a migrációt (Bajmócy 2003). A vállalkozási aktivitás jól mutatja a térség gazdasági helyzetét, és a jövedelmi viszonyokhoz is kapcsolódhat, de csak bizonyos feltételekkel alkalmas a szuburbanizációval kapcsolatos következtetések levonására (csak meghatározott jövedelmi helyzetűek vesznek részt benne).

Az agglomeráció településeire vonatkozó különböző mutatók tendenciái szintén megerősítik azt a korábbi állítást, hogy a nagyvároshoz legközelebb fekvő területek a kiköltözések által leginkább érintettek, és itt a folyamat fokozódni látszik. Természetesen ezek az állítások csak abban az esetben állják meg a helyüket, ha elfogadjuk azt a – nagy valószínűséggel helyes – feltételezést, hogy a migráció Pécsről történik a környékbeli településekre. Teljesen biztos képet csak az adott helyszínen, a helyi önkormányzat megkeresésével, illetve a lakosság körében végzett kérdőívezéssel kaphatunk. A továbbiakban ilyen jellegű vizsgálatokat – a kapott eredmények és a feltehetően szubjektív véleményről sem mentes értékelés alapján – a következő településeken lenne érdemes elvégezni: Kozármisleny, Keszü, Bogád, Cserkút, Gyód, Hosszúhetény, Kökény, Kővágószőlős, Lothárd, Egerág, Nagykozár, Pellérd, Pogány, Szemely, Görcsöny, Mánfa, Pécsudvard, Aranyosgadány, Zók, Birján, Szalánta, Orfű.

A kutatás alapján látható, hogy a pécsi agglomeráció legkedvezőbb mutatóval rendelkező települései a megyeszékhelyről történő elvándorlások legkedveltebb célpontjaivá, és így feltételezhetően a szuburbanizáció szempontjából a legdinamizáltabb térséggé váltak. Valószínű, hogy ezen új városfejlődési szakasz még jó ideig meghatározó térfolyamata lesz a pécsi agglomerációnak, azonban érdemes feltárni az okait, elgondolkodni következményein, társadalmi-gazdasági hatásain is. Ugyanis a folyamatnak igen jelentős szerepe lehet a nagyváros és környezete mindennapjainak alakulásában, gondolhatunk például a telekárak változására, a lakáspiaci helyzetre, a helyi „öslakos” társadalmak és a „gyüttmentek” viszonyára vagy akár a közlekedési problémákra.

Az okok, illetve a hatások, következmények feltárásához, a kérdések megválaszolásához mindenekelőtt arra van szükség – amit korábban már több kutató is megfogalmazott –, hogy minél nagyobb számban készüljenek olyan empirikus vizsgálatok, melyek feltérképezik az ország különböző területein megindult szuburbanizáció sajátosságait, okait. A jövőben ilyen jellegű vizsgálat elvégzését tervezem a pécsi folyamat pontosabb megismerése céljából.

IRODALOM

- Bajmócy Péter* 1999: A szuburbanizáció sajátosságai Pécs környékén. In: Földrajzi Értesítő, 48. évf. 1–2. füzet
- Bajmócy Péter* 2003: Szuburbanizáció a budapesti agglomeráción kívüli Magyarországon. PhD-értekezés, Szeged
- Bajmócy Péter* 2006: A hazai szuburbanizációs folyamatok trendjei 2000 után. In: Csapó Tamás – Kocsis Zsolt (szerk.): Agglomerációk és szuburbanizálódás Magyarországon. Konferenciakötet. Savaria University Press, Szombathely
- Csanádi Gábor – Csizmady Adrienn* 2002: Szuburbanizáció és társadalom. Tér és Társadalom, 16. 3.
- Daróczy Etelka* 1999: Ki a fővárosból – változások Budapest és az ország vándorforgalmában. In: Barta Györgyi – Beluszky Pál (szerk.): Társadalmi-gazdasági átalakulás a budapesti agglomerációban 1.
- Dövényi Zoltán – Kovács Zoltán* 1999: A szuburbanizáció térbeni társadalmi jellemzői Budapest környékén. Földrajzi Értesítő, 48. 1–2.
- Hardi Tamás* 2002: Szuburbanizációs jelenségek Győr környékén. Tér és Társadalom, 16. 3.
- Hardi Tamás – Nári Márta* 2005: Szuburbanizáció és közlekedés a győri agglomerációban. Tér és Társadalom, 19. 1.
- Jankó Ferenc* 2004: Szuburbán folyamatok Sopron térségében: a Lövérék átalakulása. Földrajzi Értesítő, 53. 3–4.
- Kocsis János Balázs* 2000: A szuburbanizáció jelenségének főbb elméleti megközelítései a városzociológiai és más rokon tudományterületek irodalmában. Tér és Társadalom, 14. 2–3.

- Kocsis Zsolt* 1997: A szuburbanizáció eltérő sajátosságai az Északnyugat-Dunántúl megyeszékhelyein. *Comitatus*, 7. 3–4.
- Kocsis Zsolt* 2006: A szombathelyi agglomeráció kialakulása. In: Csapó Tamás – Kocsis Zsolt (szerk.): Agglomerációk és szuburbanizálódás Magyarországon. Konferenciakötet. Savaria University Press, Szombathely
- Koós Bálint* 2004: Adalékok a gazdasági szuburbanizáció kérdésköréhez. *Tér és Társadalom*, 18. 1.
- Kovács Zoltán* 1999: A szuburbanizáció jellemzői a budapesti agglomerációban (Esettanulmányok). *Földrajzi Értesítő*, 48. 1–2.
- Kovács Zoltán* 2002: Az urbanizáció jellemzői Kelet-Közép-Európában a poszt-szocialista átmenet idején. *Földrajzi Közlemények* 126. 1–4.
- Kókai Sándor* 2006: Adalékok a nyíregyházi településegységes szuburbanizációs folyamatainak vizsgálatához. Agglomerációk és szuburbanizálódás Magyarországon. Konferenciakötet. Savaria University Press, Szombathely
- Kőszegfalvi György* 1997: Urbanisztika, urbanizáció – városfejlődés. JPTE, Pécs
- Molnár László* 2002: Az urbanizáció új kihívásai a városi közlekedéssel szemben. *Falu–Város–Régió*, 2002. 5.
- Nagy Sándor György* 1999: Külföldi működő tőke a budapesti agglomerációban. In: Barta Györgyi – Beluszky Pál (szerk.): Társadalmi-gazdasági átalakulás a budapesti agglomerációban I.
- Nagyváradai László* 1998: Közép- és dél-dunántúli települések tipizálása természeti környezetük állapota és alakulása alapján. PhD doktori értekezés. Pécs, 1998
- Pap Norbert* 1996: Települési egyenlőtlenségek a pécsi lakáspiacon. In: Pap Norbert – Szász I. (szerk.): „Friss hajtások” I. Közlemények a Janus Pannonius Tudományegyetem Általános Társadalomföldrajz és Urbanisztikai Tanszékéről 5., Pécs
- Szabó Julianna* 2003: Települési stratégiák a budapesti agglomerációban. *Tér és Társadalom*, 17. 4.
- Szebenyi Anita* 2006: A szuburbanizáció sajátosságainak vizsgálata Pécs környékén, 2005-ben. In: Agglomerációk és szuburbanizálódás Magyarországon (szerk.: Csapó Tamás – Kocsis Zsolt), Szombathely
- Timár Judit* 1993: Az alföldi szuburbanizáció néhány sajátossága. *Alföldi Tanulmányok*, 15.
- Timár Judit* 1999: Elméleti kérdések a szuburbanizációról. In: *Földrajzi Értesítő*, 48. évf. 1–2. füzet
- Timár Judit* 2006: Az agglomerálódástól a szuburbanizációig: „tétermelés” a poszt-szocialista Magyarországon. In: Csapó Tamás – Kocsis Zsolt (szerk.): Agglomerációk és szuburbanizálódás Magyarországon. Konferenciakötet. Savaria University Press, Szombathely
- Tóth Géza* 2004: Autópályák és városi fejlődés. *Tér és Társadalom*, 18. 2.
- Tóth József* 2006: Az agglomerálódás stádiumai. In: Csapó Tamás – Kocsis Zsolt (szerk.): Agglomerációk és szuburbanizálódás Magyarországon. Konferenciakötet. Savaria University Press, Szombathely
- Váradai Mónika Mária* 1999: A szuburbanizáció arcai a budai agglomerációban. *Falu–Város–Régió*, 1999. 3.
- Baranya Megye Statisztikai Évkönyvei 1995–2005. KSH Baranya Megyei Igazgatóság, Pécs, 1995–2005
- Helyzetkép a pécsi agglomerációról. KSH Baranya Megyei Igazgatóság, Pécs, 2003
- Népszámlálás 2001. Területi adatok. Baranya megye, I–II. kötet, KSH, Budapest, 2002
- Pécsi agglomeráció. 2003. KSH Baranya Megyei Igazgatóság, Pécs, 2003

Kulcsszavak: városfejlődés, szuburbanizáció, pécsi agglomeráció, társadalmi-gazdasági helyzet.

Resume

Nowadays – similarly to the majority of Hungarian large towns – Pécs started the second stage of town development, and suburbanisation has become one of the dominant spatial processes in the Pécs agglomeration. The essence of the process is that a part of a large town’s population leaves her/his former place of residence due to various reasons, and moves to the surrounding settlements. However, it is difficult to determine which settlements are concerned by the process and what tendencies it shows.

Analysing statistical data of the past 15 years reveals that this process follows an upward trend in the settlements which are closest to the seat of Baranya county, while stagnation can be observed moving farther away. After reviewing socio-economic aspects referring to suburbanisation an even more precisely delimited group of settlements is traced out, where it would be worth to make further – empirical – examinations providing information on the reason for moving and the structure of the participating population.